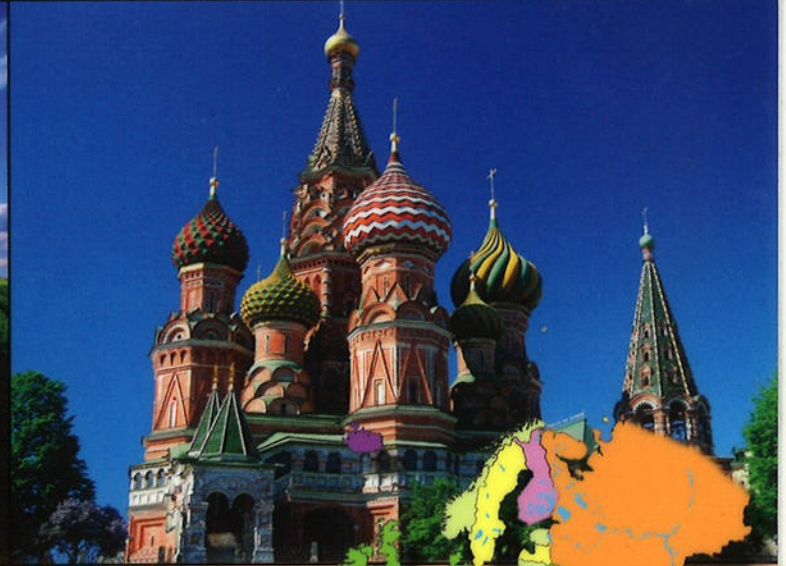

BB C

Atlas Europa

Henri Arnoldus
Henk de Rooij

Kinheim

Op onze website www.kinheim.com kunt u uitgebreide informatie vinden over al onze uitgaven.

Atlas Europa

Henri Arnoldus en Henk de Rooij

ISBN: 978-90-6052-176-2

Vormgeving: Friz Dezing

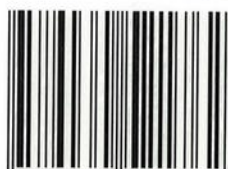
2^e druk © 2011 Educatieve Uitgeverij Kinheim

Postbus 67, 4250 DB Werkendam

tel 0183 - 302 537, fax 0183 - 304 996

www.kinheim.com

ISBN 978-90-6052-176-2

9 789060 521762

Het is niet toegestaan pagina's uit dit boek te kopiëren.

Voor de leerkracht

Er hebben zich de laatste jaren in Europa talrijke staatkundige veranderingen voorgedaan. Landkaarten, teksten en illustraties in deze herziene uitgave van de ATLAS VAN EUROPA zijn aangepast aan de huidige situatie in ons werelddeel. Ook de indeling van de inhoud is aangepast en wijkt daardoor op enkele pagina's af van de oorspronkelijke versie.

De teksten bij de landen bevatten veel relevante informatie. Heel wat onderwerpen en aardrijkskundige begrippen komen aan de orde. De omvang van de tekst is beperkt gehouden.

De leerling krijgt in deze atlas een duidelijk en zo volledig mogelijk beeld van Europa. De belangrijkste topografie en de belangrijkste aardrijkskundige begrippen komen aan de orde. Niet alle begrippen worden volledig uitgewerkt. Met behulp van de in de school aanwezige mediatheek kunnen die begrippen verder worden verkend.

In het register zijn de aardrijkskundige namen die voorkomen op de cito-lijst dikgedrukt. De leerlingen moeten deze namen aan het einde van de basisschool kennen en kunnen aanwijzen op de kaart.

Bij de spelling van de geografische namen is zoveel mogelijk uitgegaan van de spelling zoals die gehanteerd wordt in de 53^e editie van de De Grote Bosatlas.

Om het opzoeken zo eenvoudig mogelijk te maken is een indeling in vakken op de kaarten aangebracht.

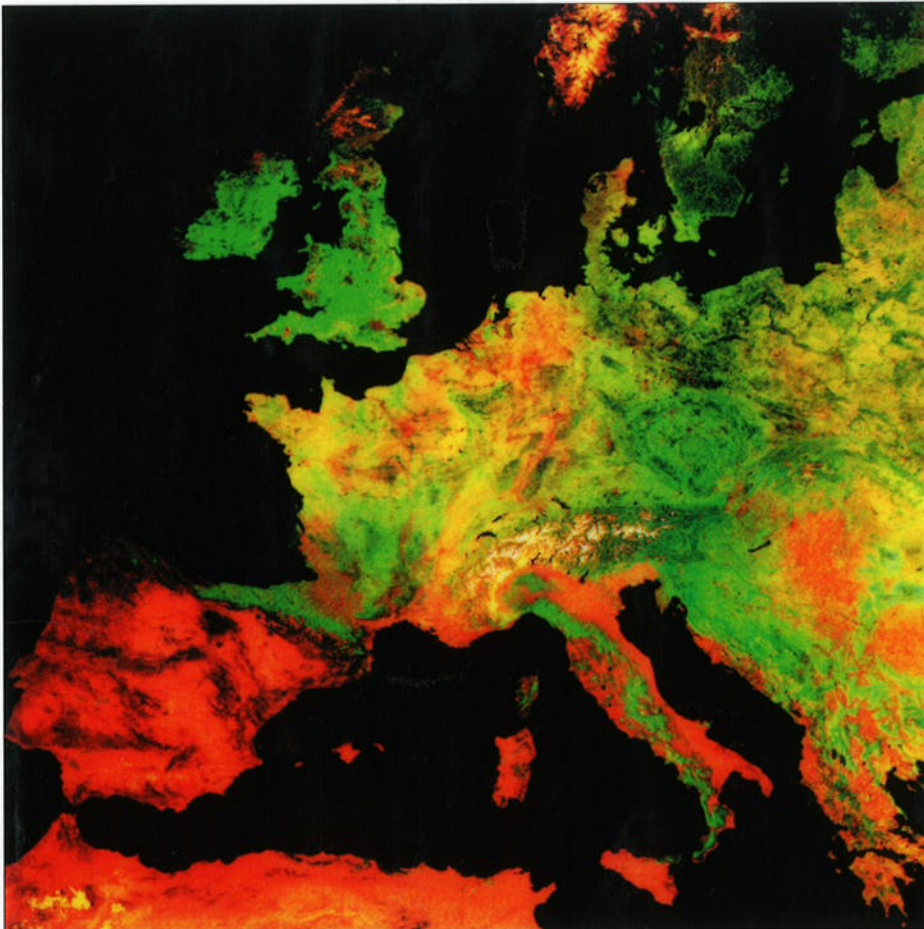
Bij de ATLAS VAN EUROPA kan het BLOKBOEK EUROPA worden gebruikt. Daarin worden de Europese landen in gedifferentieerde vragen en opdrachten behandeld. Atlas en blokboek hangen weliswaar samen, maar kunnen als leermiddel ook onafhankelijk van elkaar worden gebruikt.

Wij hopen, dat de atlas en het blokboek qua opzet en uitvoering aan de verwachtingen zullen voldoen.

Uitgeverij Kinheim

Inhoud

De aarde	2
Europa	4
Nederland, België en Luxemburg	6
Verenigd Koninkrijk en Ierland	8
Frankrijk	10
Duitsland	12
Italië	14
Spanje en Portugal	16
Griekenland	18
Turkije en Cyprus	20
Zwitserland, Oostenrijk en Liechtenstein	22
Scandinavië	24
Oost-Europa	26
Polen, Tsjechië en Slowakije	28
Zuidoost-Europa	30
Register	32

Voor de leerling

Europa gezien vanuit de ruimte. Op grote afstand van de aarde bevinden zich satellieten in de ruimte. Zo'n satelliet draait in een baan om de aarde. Er zitten allerlei apparaten in, onder andere computers, televisiecamera's en fototoestellen.

Van alle delen van Europa zijn foto's gemaakt. Op momenten dat in een bepaald gebied geen wolken hingen. Al die foto's zijn tegen elkaar gelegd. Zo is één grote foto van Europa gemaakt.

Je ziet verschillen in kleur. Dat komt door de verschillen in plantengroei. Groene bossen hebben op de foto een andere kleur dan een kale rotsbodembodem. Delen van de foto zijn in verschillende jaargetijden opgenomen. De temperatuur van de bodem is dan anders. Ook daardoor komt het, dat je allerlei kleuren op de foto ziet.

Op deze foto van de aarde zijn oceanen, de werelddelen Afrika en Antarctica, en wolkenlagen zichtbaar.

De aarde

De aarde heeft de vorm van een bol. Het oppervlak van de aarde bestaat voor het grootste deel uit water: de zeeën, oceanen, rivieren en meren. De rest van het oppervlak is land. Dat kunnen we verdelen in een aantal werelddelen: Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Europa, Azië, Afrika, Australië en Antarctica. Het laatste werelddeel wordt ook wel het zuidpoolgebied genoemd.

Er zijn op de aarde grote verschillen. Er zijn grote en kleine landen. Een van de grote landen is Rusland. Het ligt voor een klein deel in Europa en voor het grootste deel in Azië. Een heel klein land is bijvoorbeeld Luxemburg.

In het ene land wonen erg veel mensen, bijvoorbeeld in China. Andere landen zijn dunbevolkt. Op de aarde wonen ruim 6 miljard mensen. En dat aantal groeit nog steeds. Sommige gebieden zijn bergachtig, zoals het westen van Noord-Amerika en Zuid-Amerika. Andere streken zijn vlak, zoals een groot deel van Australië en van Europa.

In tropische landen is het het hele jaar door warm, bijvoorbeeld in een aantal Afrikaanse landen. En in Antarctica is het altijd koud.

Cultuur

Over de hele wereld worden honderden talen gesproken. Soms spreekt men zelfs binnen één land meerdere talen, bijvoorbeeld in België waar Nederlands, Frans en Duits gesproken wordt. De meest gesproken talen zijn Chinees, Spaans en Engels.

Alle volken op aarde spreken niet alleen hun eigen taal. Ze hebben ook verschillende gewoontes, tradities, kunstvormen, wetten, regels en godsdiensten. Je kunt ook zeggen dat ieder volk zijn eigen **cultuur** heeft.

Europa

Wij wonen in het werelddeel Europa en zijn dus Europeanen. Binnen Europa liggen ongeveer 40 landen of staten. Een aantal landen werkt samen in de Europese Unie. We korten die naam meestal af tot EU.

Europa

Ons werelddeel Europa heeft ruim 725 miljoen inwoners. Het dichtst bevolkt zijn de landen in het westen. Het is in Europa niet overal even warm en koud. In de noordelijke landen zoals IJsland, Zweden en Noorwegen zijn de winters erg streng. In de landen aan de Middellandse zee zijn de zomers warm. In de streken die aan zee liggen valt de meeste neerslag.

Europa is een rijk werelddeel. Veel mensen uit minder rijke landen van de wereld zijn naar Europa gekomen, op zoek naar een beter leven of op de vlucht voor oorlog of vervolging in hun eigen land. Zo wonen in Nederland, maar ook in andere Europese landen, veel mensen uit Turkije en Marokko, maar ook uit andere Afrikaanse en Aziatische landen. Deze mensen worden migranten genoemd.

Samenwerking

Heel wat Europese landen werken samen. Ze hebben zich aaneengesloten tot de **Europese Unie**, de **EU**. Ze werken samen op het gebied van de handel, de landbouw, de industrie, de werkgelegenheid en de bestrijding van misdaad en vervuiling van het milieu.

Sinds 1 januari 2002 gebruiken de meeste landen van de EU dezelfde muntsoort: de euro.

Het Westen

De meeste landen in Europa hebben veel gemeenschappelijk: ze behoren allemaal tot de **Westerse cultuur** of **het Westen**. Dat komt omdat lang geleden een groot deel van Europa bij het Romeinse rijk hoorde. In dat gebied waren overal dezelfde wetten en regels en werden gebruiken van de Romeinen overgenomen.

Later toen de Europeanen de wereld gingen verkennen, namen ze hun cultuur mee naar andere werelddelen. Daarom behoren ook Noord-Amerika, Australië en aantal landen van Zuid-Amerika bij het Westen.

In de Westerse wereld is het christendom de grootste godsdienst. De meeste mensen wonen in steden en verdienen hun geld in de industrie en in de dienstverlening.

Euro toren in Frankfurt.

Legenda

- = waterweg
- = grens
- = spoorlijn
- = stad met meer dan 100.000 inw.
- = stad met minder dan 100.000 inw.

Brussel - alle hoofdsteden zijn onderstreept

0 25 50 75 km

Nederland

Nederland is een koninkrijk. Er wonen ruim 16 miljoen mensen. De hoofdstad van Nederland is Amsterdam. De meeste mensen wonen in het westen. Dit dichtbevolkte gebied wordt de Randstad Holland genoemd. Het land heeft een zeeklimaat. De zomers zijn meestal koel en de winters vaak zacht.

Laag-Nederland

Een groot deel van Nederland ligt lager dan de zeespiegel. Zonder bescherming van de duinen, dammen en dijken, zou een groot deel van Nederland overstromen. De gemiddelde hoogte van de zeespiegel of het zeewater wordt NAP genoemd: Normaal Amsterdams Peil. Het westen van Nederland ligt het laagst: dit is Laag-Nederland.

De bodem in Laag-Nederland bestaat vooral uit zeeklei en veen. Aan de kust vind je zandduinen. Zeeklei is erg vruchtbaar en heel geschikt voor land- en tuinbouw.

Hoog-Nederland

Het oostelijk deel van Nederland ligt boven NAP. Hier is het land minder vlak en in Zuid-Limburg is het zelfs erg heuvelachtig. De bodem in het oosten en het zuiden van Nederland bestaat vooral uit zandgrond. Zandgrond is niet vruchtbaar en daarom minder geschikt voor landbouw. Op zandgrond vind je daarom meer vee-teleit en bosbouw, dan akkerbouw. Langs de grote rivieren bestaat de bodem uit rivierklei.

Delfstoffen

In Nederland wordt een aantal delfstoffen uit de grond gehaald: aardolie, aardgas en zout. Aardgas en aardolie worden niet alleen voor verwarming gebruikt. Er worden ook allerlei producten van gemaakt zoals benzine en kunststoffen.

Industrie

Belangrijke industriegebieden in Nederland zijn de grote havengebieden van Rotterdam en Amsterdam en het gebied rond het Noordzeekanaal. Veel goederen worden per schip in- en uitgevoerd via deze havens. Ook is er veel industrie rond de grote steden in Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zuid-Limburg. De producten die in de Nederlandse fabrieken gemaakt worden, zijn niet alleen bestemd voor Nederland. Heel veel producten worden aan andere landen binnen en buiten Europa verkocht. Zo zijn bijvoorbeeld tulpen en Hollandse kaas producten die over de hele wereld bekend zijn.

België

Het koninkrijk België is iets kleiner dan Nederland. Het land heeft ruim 10,5 miljoen inwoners. De hoofdstad van België is Brussel. Het grootste deel van België heeft een zeeklimaat net als Nederland. In België worden drie talen gesproken. In Vlaanderen, het noordwestelijk deel van België, wordt Nederlands gesproken. In Wallonië, in het zuidoosten, spreken de mensen Frans. In een heel klein gedeelte van België vlakbij Duitsland wordt Duits gesproken.

In de hoofdstad Brussel wordt zowel Frans als Nederlands gesproken. Brussel is niet alleen de hoofdstad van België, maar wordt ook wel gezien als de hoofdstad van de Europese Unie.

Het landschap

Het grootste deel van België is laagland. Het lijkt erg op het landschap in Laag-Nederland. In het zuidoosten liggen de Ardennen. Dit is een gebied met laaggebergte en veel bos. De bergen zijn er niet hoger dan 750 meter.

Industrie

In België zijn vier grote industriegebieden: rond de steden Antwerpen en Brussel, rond Charleroi, bij Luik en bij Gent. Er is vooral veel metaalindustrie en chemische industrie. Veel industrieproducten worden uitgevoerd via de havens van Gent, Antwerpen en Zeebrugge.

Toerisme

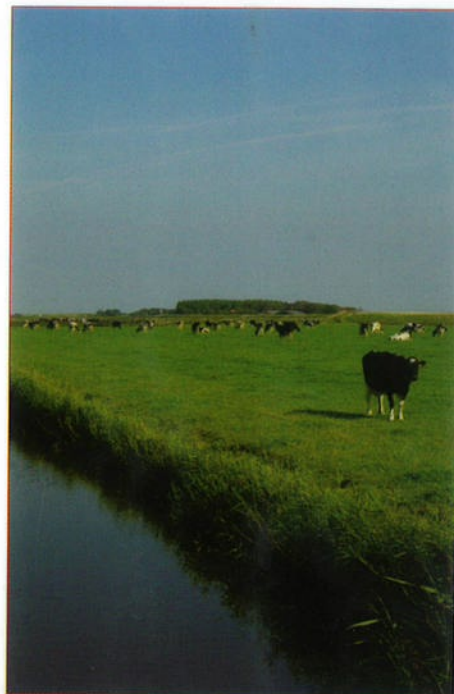
Mensen die naar België op vakantie gaan bezoeken graag mooie oude steden zoals Antwerpen, Brussel, Brugge en Gent. Natuurliefhebbers gaan liever naar de Ardennen om te genieten van de natuur. Je kunt er wandelen en fietsen, maar ook klimmen en kanoën. Typisch Belgische producten zijn de Belgische bonbons, het Belgisch bier en bronwater.

Luxemburg

Luxemburg is een klein land met minder dan een half miljoen inwoners. De hoofdstad heet ook Luxemburg. Luxemburg is een groothertogdom. In Luxemburg worden drie talen gesproken: Frans, Duits en Lëtzebuergesch (Luxemburgs).

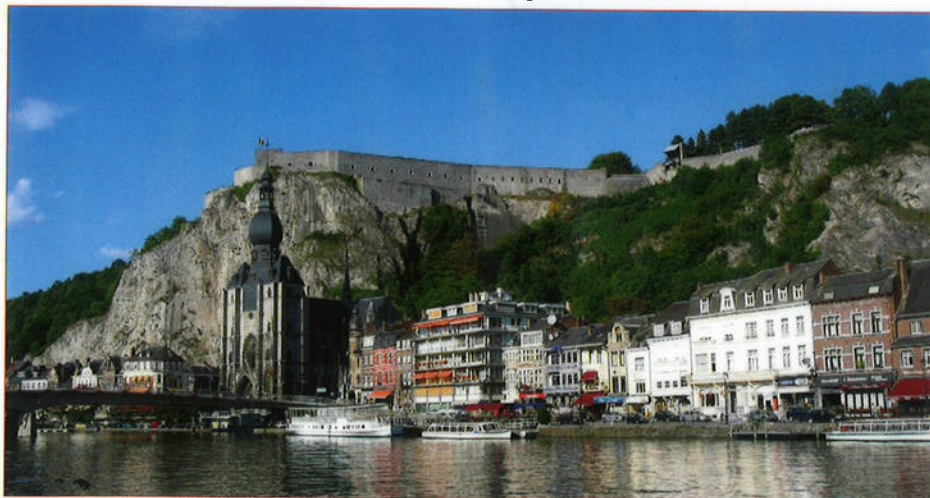
Het zuidelijk deel van Luxemburg is een vruchtbaar landbouwgebied. Langs de rivier de Moezel groeien op de hellingen druiven. Van de druiven wordt wijn gemaakt.

Luxemburg is één van de rijkste landen van Europa. Een deel van deze rijkdom heeft het land te danken aan de ijzererts die in de grond zit in het zuiden van het land, bij de grens met Frankrijk. In dit gebied was daarom altijd al veel industrie. Tegenwoordig is er behalve staalindustrie ook veel chemische industrie.

Typisch Nederlands landschap.

Stad Dinant aan de rivier de Maas in de Belgische Ardennen.

A

B

C

D

Verenigd Koninkrijk

Een van de grote landen van de Europese Unie is het Verenigd Koninkrijk. Het Verenigd Koninkrijk bestaat uit Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland. De landen Schotland, Wales en Engeland worden samen ook wel Groot-Brittannië genoemd. In het Verenigd Koninkrijk wonen ongeveer 60 miljoen mensen. De hoofdtal die gesproken wordt is Engels. De hoofdstad van het Verenigd Koninkrijk is Londen.

In het Verenigd Koninkrijk rijden alle auto's links in plaats van rechts, zoals in de rest van Europa. De nationale sport van het Verenigd Koninkrijk is cricket. Er wordt betaald met ponden in plaats van met euro's.

Groot-Brittannië

Groot-Brittannië is het grootste eiland van het Verenigd Koninkrijk. Het bestaat uit de landen Engeland, Schotland en Wales. Groot-Brittannië heeft een zeeklimaat. Het regent er vaak en dikwijls staat er een stevige wind, vooral uit het zuidwesten. De zomers zijn niet te warm en de winters zijn zacht.

Engeland

Engeland is het grootste deel van Groot-Brittannië. De grootste stad is Londen. Door deze stad stroomt de rivier de Theems. De zuidkust van Engeland bestaat op veel plaatsen uit krijtrotsen. Tussen Frankrijk en Engeland ligt de Kanaaltunnel.

In het midden van Engeland werden vroeger veel delfstoffen uit de grond gehaald. Vooral ijzer en steenkool. Er ontstond daar een groot industriegebied. Kleine plaatsen groeiden uit tot grote steden: Birmingham, Leeds, Manchester, Liverpool en Sheffield. Veel fabrieken zijn verouderd en mijnen zijn gesloten. Er zijn wel nieuwe fabrieken gekomen, onder andere voor computers, maar toch is er veel werkloosheid in midden Engeland. In de omgeving van Londen is ook erg veel industrie.

Schotland

Schotland is erg bergachtig. Edinburgh is de hoofdstad van Schotland, maar de grootste stad is Glasgow. Glasgow is de op twee na grootste stad in Groot-Brittannië en je vindt er veel industrie. Bekende Schotse producten zijn Schotse zalm en Schotse whisky. Op bijzondere dagen of feesten dragen veel mannen in Schotland een kilt of rok. Een typisch Schots muziekinstrument is de doedelzak. In Schotland wordt behalve Engels, ook Schots gesproken.

Wales

In Wales wordt Engels en Welsch gesproken. De grootste stad in Wales is Cardiff. In Wales zijn weinig steden. De steden die er zijn liggen in het zuiden. Het landschap is ruig en bergachtig en je vindt er nog veel oude kastelen.

In Buckingham Palace in Londen woont de koning(in) van het Verenigd Koninkrijk.

Noord-Ierland

Noord-Ierland hoort bij het Verenigd Koninkrijk, maar ligt op het eiland Ierland. In de vorige eeuw was er een burgeroorlog in Noord-Ierland. Sommige mensen wilden dat Noord-Ierland bij Ierland ging horen, andere mensen vonden dat Noord-Ierland deel moest blijven van het Verenigd Koninkrijk. Vooral de stad Belfast werd erg getroffen door deze strijd. Pas sinds 1997 is er een wapenstilstand.

Ierland

Ierland is geen koninkrijk maar een republiek. In een republiek is het staatshoofd een president en geen koning of koningin. In Ierland wonen ongeveer 4 miljoen mensen. Ierland is lid van de Europese Unie. Je kunt er met de euro betalen. De hoofdstad is Dublin. In Ierland spreken de mensen Iers en Engels.

Ierland is bijna overal heuvelachtig. Bergen vind je er alleen aan de westkust.

Vroeger was Ierland een van de armste landen van Europa. Veel Ieren trokken uit Ierland weg, vooral naar de Verenigde Staten. Ze hoopten daar een beter bestaan op te kunnen bouwen. Nu is Ierland één van de rijkste landen van de wereld. Dit heeft Ierland vooral te danken aan de opkomst van de computer. Veel bekende computerbedrijven hebben kantoren en fabrieken gebouwd in Ierland.

De zuidkust van Engeland bestaat op veel plaatsen uit krijtrotsen.

Frankrijk

De republiek Frankrijk is het op twee na grootste land van Europa. Het land heeft bijna 60 miljoen inwoners. Daarvan wonen zo'n 11 miljoen mensen in en rond de hoofdstad Parijs. Bij Frankrijk hoort ook het eiland Corsica. Dit eiland ligt in de Middellandse Zee.

Landschap en klimaat

Zo'n groot land als Frankrijk heeft een heel afwisselend landschap en verschillende klimaten. In het noordelijk deel van Frankrijk en langs de kust met de Atlantische Oceaan is een zeeklimaat, net als in Nederland. In het zuiden aan de kust met de Middellandse Zee is een Mediterraan

A

B

C

D

0

klimaat. Hier zijn de winters zacht en de zomers heet. In het midden van Frankrijk is meer een landklimaat. De zomers zijn er warm en de winters streng.

In Frankrijk zijn verschillende berggebieden. Op de grens met Spanje liggen de Pyreneeën. In het midden van Frankrijk ligt het Centraal Massief. Op de grens met Zwitserland en Italië liggen de Franse Alpen. In de Franse Alpen ligt één van de hoogste bergtoppen van Europa: de Mont Blanc. Deze berg is ruim 4800 meter hoog.

In het westen en noorden van Frankrijk is het land vlakker. Hier vind je veel landbouw. In het noorden is het land vooral geschikt voor akkerbouw. De boeren verbouwen er tarwe, suikerbieten en aardappelen. In het westen zijn vooral veeboeren. Ze houden de dieren voor het vlees, maar ook voor de melk waar de bekende Franse kazen van worden gemaakt.

Langs de grote rivieren in Frankrijk, rond de stad Bordeaux en in de Elzas zijn veel wijngaarden. In deze wijngaarden worden druiven verbouwd. Van de druiven wordt wijn gemaakt.

Toerisme

Bijna het hele jaar door trekken toeristen naar Frankrijk. In de zomer zoeken veel mensen de zon op aan de kust bij de Middellandse Zee. Het oostelijk deel van deze kust wordt ook

wel de Côte d'Azur genoemd. Hier zijn chique badplaatsen zoals Nice, Cannes en Saint-Tropez. Ook de kust met de Atlantische Oceaan trekt veel toeristen in de zomer.

Veel mensen volgen in de zomer de Tour de France. Dit is een grote wielervedstrijd die in drie weken door heel Frankrijk gaat.

De berggebieden in Frankrijk zijn in de winter geliefd bij de wintersporters. In de zomer gaan veel mensen wandelen en klimmen in deze gebieden.

De hoofdstad Parijs is het hele jaar door geliefd bij toeristen. Veel toeristen bezoeken in deze stad de Eiffeltoren en de kathedraal de Notre Dame. Voor het museum het Louvre staan altijd lange rijen mensen die het wereldberoemde schilderij de Mona Lisa willen zien.

Dwars door Parijs stroomt de rivier de Seine.

Handel en verkeer

Er wordt door de Fransen druk handel gedreven. Het land ligt dan ook zeer gunstig aan de zee. Daar zijn grote havens, zoals Le Havre, Nantes en Bordeaux. Allerlei producten worden in- en uitgevoerd.

In Parijs komen talrijke grote wegen en spoorlijnen samen. Naast de gewone trein rijdt in Frankrijk een supersnelle trein. Die rijdt op enkele spoorbanen met een snelheid van tegen de 300 kilometer per uur. Over

enige tijd zullen dergelijke snelle treinen ook in België en Nederland rijden.

Tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk varen verschillende veerboten. Ook kun je door de tunnel onder Het Kanaal met een trein tussen Calais en Dover reizen.

Industrie

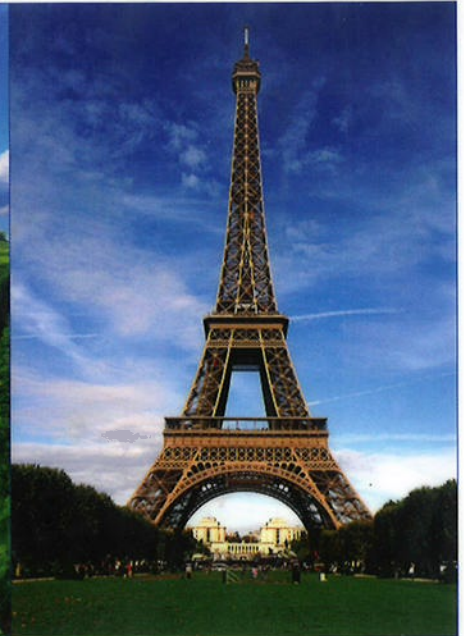
Veel Fransen zijn van het platteland naar de industriegebieden getrokken. Frankrijk heeft zich tot een belangrijk industrieland ontwikkeld.

Het grootste industriegebied is Parijs. Er worden onder andere auto's, vliegtuigen, modeartikelen, sieraden en parfums gemaakt. Een ander industriegebied ligt in het noorden. Bij de steden Lille en Roubaix. Er is wol- en staalindustrie. Ook in de buurt van Metz en Nancy is metaalindustrie. Daar wordt ijzererts uit de bodem gehaald.

Nieuwe industriegebieden zijn ontstaan in het zuiden en midden van Frankrijk en in het gebied van de Rhône en de Alpen. Aan de Rhône ligt de stad Lyon, waar onder andere wolfabrieken en chemische fabrieken zijn. In de bergen wordt veel gebruik gemaakt van waterkracht. Door de waterkracht kunnen elektrische centrales goedkope energie aan de fabrieken en de bewoners leveren. Ook zijn in Frankrijk talrijke kerncentrales.

Franse wijngaard

Eiffeltoren

Het land

Het noorden van Duitsland is een uitgestrekte laagvlakte. Hoe verder je naar het zuiden gaat, hoe heuvelachtiger het land wordt. Als je dat heuvelland voorbij bent, kom je in het middelgebergte zoals het Ertzgebergte. De bergtoppen zijn er tot 1500 meter hoog. Ook zijn er dichte naaldwouden, zoals het Boheimerwoud en het Zwarte Woud. Nog verder zuidwaarts liggen tegen de grens met Oostenrijk en Zwitserland de Alpen. Het is een hooggebergte met een aantal bergtoppen boven 2000 meter.

Het klimaat

In het noorden en ook in een groot deel van het westen heeft Duitsland net als Nederland een zeeklimaat. In het midden en zuiden heerst een landklimaat met warme zomers en koude winters. Vooral in de berggebieden is het 's winters veel kouder dan in ons land. Er wordt veel aan wintersport gedaan.

Op het land

Vooral in het Noord-Duitse laagland en in het heuvelland en het middelgebergte liggen akkers en weilanden. Evenals in de meeste landen van de Europese Unie werken in Duitsland meer mensen in de industrie dan in de landbouw.

Op de akkers worden granen, aardappelen en suikerbieten geteeld. In het zuiden wordt veel gerst verbouwd. Daarvan wordt bier gebrouwen. Langs de Rijn en de Moezel liggen

Veel toeristen maken een boottocht over de Rijn. Onderweg kunnen ze de fraaie Dom van Keulen zien.

wijngaarden, waar druiven groeien. Heel wat groenten en zuivelproducten worden ingevoerd, onder andere vanuit Nederland.

Industrie

Duitsland is in Europa een van de belangrijkste industrielanden. Een bekend industriegebied is het Ruhrgebied in het westen van Duitsland. In dit gebied waren vroeger veel steenkoolmijnen en staalfabrieken. De steden in dit gebied zijn zo gegroeid dat ze samen één groot woon-werkgebied vormen. Bekende steden in het Ruhrgebied zijn Dortmund, Essen, Duisburg, Bochum en Düsseldorf. Veel steenkoolmijnen en oude fabrieken in dit gebied zijn nu gesloten of omgebouwd. Er is andere

industrie voor in de plaats gekomen, zoals machinebouw, elektronica, chemische industrie en textielfabrieken.

Er zijn meer grote industriegebieden in Duitsland. In het noorden rondom de steden Hamburg en Bremen, in het zuiden bij München en Stuttgart, in het oosten bij Dresden en Leipzig en rond de stad Frankfurt vind je veel industrie.

Vervoer

Voor al die industrieën moeten grondstoffen worden aangevoerd. Ook moeten de producten van de fabrieken worden vervoerd naar binnenland en buitenland. Veel goederen worden vervoerd over het water. Vooral de Rijn is een druk bevaren rivier. Deze rivier komt uit bij Rotterdam, een van grootste havens ter wereld. In Duitsland zijn Hamburg en Bremen belangrijke havensteden. Beide havens liggen ver landinwaarts, toch kunnen ze door zeeschepen worden bereikt.

Toerisme

Er gaan veel Nederlanders op vakantie naar Duitsland. Naar de mooie natuurgebieden, de wintersport, of naar oude stadjes. Of ze maken een tocht met een boot op de Rijn. De Duitsers komen op hun beurt in hun vakantie graag naar ons land, vooral voor strandvakanties.

Wijngaarden op de berghellingen langs de Rijn.

Olijfboom in Italië.

Italië

In het zuiden van Europa ligt de republiek Italië. Het is één van de landen van de Europese Unie. Italië is een groot schiereiland dat in de Middellandse Zee ligt. Bij Italië horen verschillende eilanden, de grootste zijn Sardinië en Sicilië. In Italië wonen ongeveer 58 miljoen mensen. Ze spreken Italiaans. De hoofdstad is Rome.

Landschappen

Italië is in drie delen te verdelen. In het noorden ligt een hooggebergte, de Alpen. De bergtoppen zijn er hoger dan 2000 meter. Met de auto of trein kom je over bergpassen en door tunnels in een ander deel: de Povlakte. Daar woont bijna de helft van de Italiaanse bevolking. Ten zuiden van de Povlakte ligt het derde deel, het Apennijnse schiereiland. Het is genoemd naar het gebergte van ruim duizend kilometer lang: de Apennijnen.

Er zijn verschillende vulkanen in Italië. De bekendste zijn de Vesuvius in de buurt van Napels en de Etna op het eiland Sicilië.

Klimaat en weer

In de Povlakte zijn de zomers erg warm en de winters bijna net zo koud als bij ons. Het is een soort landklimaat.

In het Apennijnse schiereiland en ook langs de kust van de Middellandse Zee zijn de zomers heet en droog. De winters zijn vochtig en zacht. Dat noemen we een subtropisch klimaat.

Landbouw

De Povlakte in het noorden van Italië is het vruchtbaarst. Het is daarom het belangrijkste landbouwgebied. Er worden in dat gebied veel gewassen geteeld, zoals tarwe, suikerbieten, aardappelen en tomaten. Van de tarwe worden vooral brood en allerlei soorten pasta gemaakt.

De zomers in de Povlakte zijn zo warm dat er zelfs rijst verbouwd kan worden.

In de Povlakte wonen ook veel veeboeren, die vooral runderen, varkens en schapen houden. Bekende Italiaanse vleesproducten zijn salami en gedroogde ham.

Tuinbouw

Door het hele land verspreid liggen wijngaarden. De druiven die hier groeien worden vooral gebruikt om wijn van te maken. Naast wijngaarden zijn er ook veel boomgaarden waar olijfbomen groeien. De olijven worden gegeten, maar vooral gebruikt voor het maken van olijfolie.

Op het eiland Sicilië en bij de stad Napels groeien sinaasappels en citroenen. Dit noem je ook wel citrusvruchten.

Industrie

De meeste industrie is te vinden in het noorden van Italië, in het gebied tussen de steden Milaan, Turijn en Genua. Er staan veel fabrieken voor het maken van ijzer en staal, chemische producten en machinefabrieken. In deze fabrieken worden bijvoorbeeld auto's, vliegtuigen en motoren gemaakt. Genua is een

belangrijke havenstad waar grote scheepswerven zijn.

Delfstoffen

Er zitten in Italië nogal wat delfstoffen in de bodem. Zo wordt in de Povlakte aardgas en aardolie gewonnen. In steengroeven wordt het bekende Italiaanse marmer en graniet gedolven. En van het vulkanische eiland Sicilië komt zwavel. Het wordt in allerlei chemische producten verwerkt.

Toerisme

Er zijn prachtige steden in Italië waar veel toeristen naar toe gaan. In de hoofdstad Rome zijn nog talloze oude Romeinse bouwwerken te bewonderen. De stad Florence is beroemd door de gebouwen en kunstwerken uit de late middeleeuwen. Ook Venetië trekt veel toeristen. Deze stad bestaat uit meer dan honderd kleine eilandjes, die met elkaar verbonden zijn door bruggen. Auto's, fietsen en scooters rijden er niet. Iedereen loopt of vaart met bootjes door de vele kanalen. Een typisch Venetiaanse boot is de gondel. In Milaan vind je niet alleen mooie gebouwen, maar ook prachtige winkels met de laatste mode. De stad Pisa is bekend geworden door de scheve toren die er staat. Ook de kust trekt veel toeristen, vooral in de zomer. Rimini is een bekende badplaats.

Toren van Pisa.

Spanje

In het zuiden van Europa ligt het koninkrijk Spanje. De hoofdstad is Madrid. Het land is aangesloten bij de Europese Unie. Er wonen ongeveer 45 miljoen Spanjaarden. De mensen spreken er Spaans.

Bij Spanje horen enkele eilanden in de Middellandse Zee, de Balearen. De Balearen bestaan uit zes eilanden, waarvan de grootste de eilanden Mal-

lorca, Menorca, Ibiza en Formentera zijn. Ook ligt in de Atlantische Oceaan nog een eilandengroep die bij Spanje hoort: de Canarische eilanden.

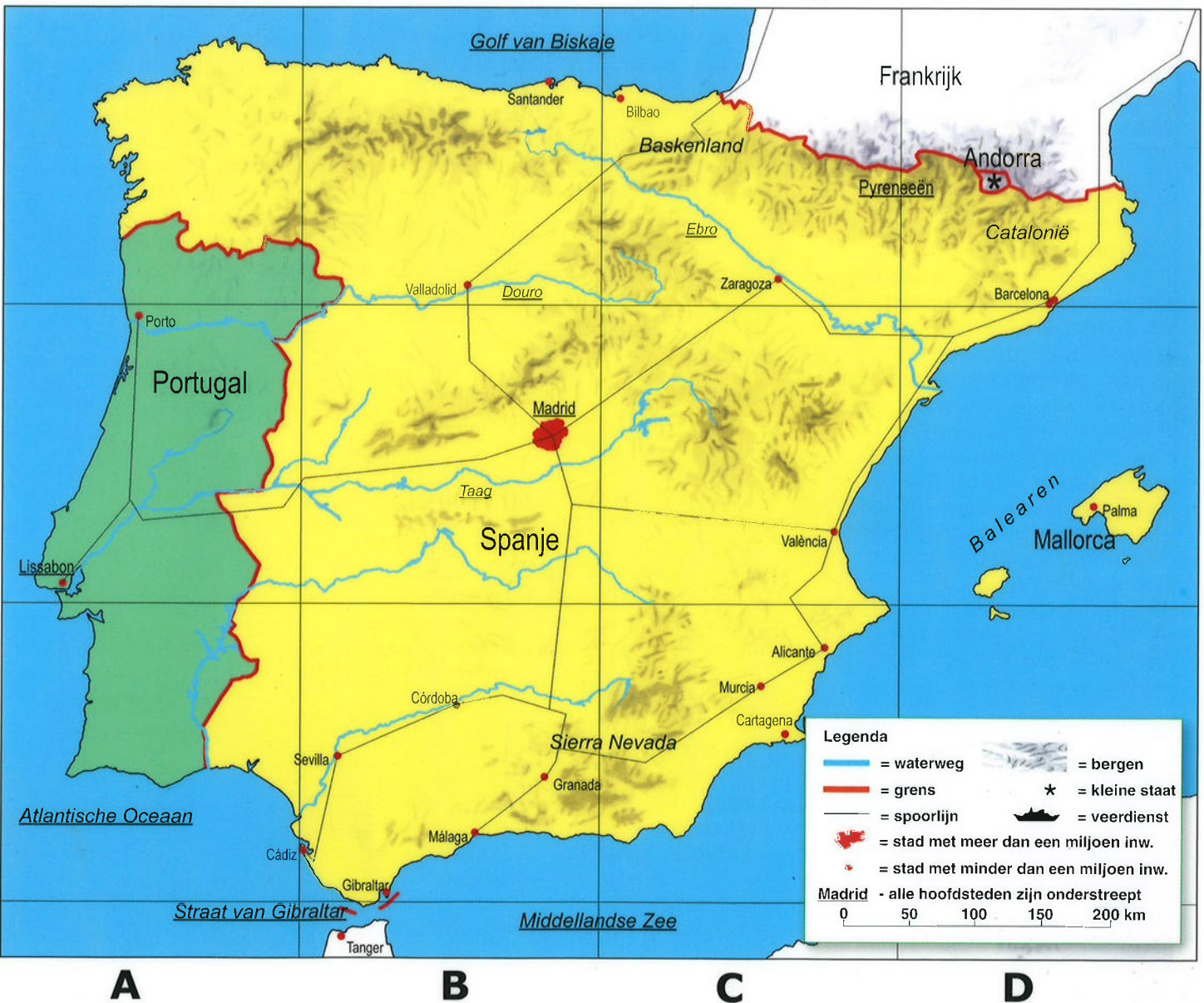
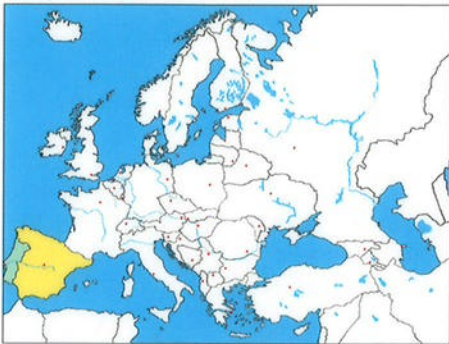
Landschap en klimaat

In Spanje zijn verschillen in klimaat. Langs de kust met de Middellandse Zee is een subtropisch klimaat. De zomers zijn er warm en de winters zacht. In het noorden aan de kust bij de Golf van Biskaje is een zeeklimaat net als bij ons. De winters zijn zacht en de zomers niet zo warm. Ook regent het er veel. Het grootste deel van het binnenland van Spanje heeft een landklimaat, met hete zomers, koude winters en weinig regen. Het land is bijna overal bergachtig. Er zijn hier en daar uitgestrekte bossen. Ze leveren onder andere noten en kastanjes, ook groeien er kurkeiken.

Landbouw

In Spanje is de landbouw belangrijk. De meeste akkerbouwers en tuinders wonen in de buurt van de Middellandse Zee en de grote rivieren. Er worden veel citrusvruchten geteeld, zoals sinaasappels, mandarijnen en citroenen. Ook worden er veel druiven en olijven gekweekt. Van de druiven wordt vooral wijn gemaakt. In de droge en bergachtige gebieden wonen veel veeboeren die van de schapenteelt leven. Deze boeren hebben het zwaar. De grond is droog en slechts hier en daar kunnen ze wat verbouwen.

Boeren en tuinders moeten elk jaar een strijd tegen de droogte voeren. Er valt weinig regen. Om toch water naar de akkers te kunnen laten stromen, zijn stuwen in rivieren gebouwd en zijn kanalen en waterputten gegraven.

Spanje voert veel sinaasappelen uit. Deze zuidvruchten groeien aan lage bomen.

Kathedraal Sagrada Familia in Barcelona.

Delfstoffen en industrie

Spanje is rijk aan delfstoffen. In het noorden worden steenkool, bruinkool en ijzererts uit de bodem gehaald. Ook worden er zink, lood, kwik, zilver en uranium gewonnen. De meeste delfstoffen worden verkocht aan andere landen.

De steden in Spanje groeien snel. Dat komt omdat er steeds meer fabrieken komen. Vooral in het noorden van Spanje is veel industrie: chemische industrie, autoindustrie, staalindustrie, textielindustrie en scheepsbouw.

Toerisme

Heel wat Spanjaarden verdienen hun geld aan het toerisme. Vooral de kust langs de Middellandse Zee is een welvarend gebied. Miljoenen toeristen besteden elk jaar heel wat euro's in hotels, restaurants en winkels. Behalve van de zon, genieten toeristen ook van typisch Spaanse gebruiken. Ze gaan naar de traditionele stierengevechten. Ze luisteren naar gitaarmuziek en kijken naar de flamencodansers. En niet te vergeten genieten ze van lekkere Spaanse gerechten zoals paëlla, tapas en gazpacho.

Portugal

De republiek Portugal is een van de landen van de Europese Unie. Er wonen ongeveer 10 miljoen Portugezen. Ze spreken Portugees. De hoofdstad is Lissabon. Bij Portugal horen ook het eiland Madeira en de eilandengroep de Azoren. Deze eilanden liggen in de Atlantische Oceaan.

De Portugese bevolking leeft hoofdzakelijk van de wijnbouw en de visvangst. Een bekende wijnsoort is de port. De vissers vangen vooral sardines. Die worden in olijfolie ingeblikt. Doordat in Portugal meer regen valt dan in Spanje, is er meer akkerbouw. Er wordt onder andere mais en rijst

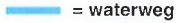

geteeld. De bossen leveren grote hoeveelheden kurk. Het is met de port en de sardines een belangrijk uitvoerproduct. Veel industrie is in Portugal niet te vinden. Er zitten ook maar weinig delfstoffen in de bodem. Wel is er veel toerisme, vooral in het zuiden. Want daar heerst een heerlijk klimaat.

Oude tradities in Portugal zijn het stierengevecht en de Portugese volksmuziek, die Fado genoemd wordt. In Portugal wordt veel verse vis gegeten, die opgediend wordt op kleurrijk Portugees aardewerk, borden en schalen. Behalve mooi aardewerk worden in Portugal ook veel tegels gemaakt, die veel aan het buitenland verkocht worden.

Lissabon, de hoofdstad van Portugal.

Legenda

- = waterweg
- = grens
- = spoorlijn
- = stad met meer dan een miljoen inw.
- = stad met minder dan een miljoen inw.
- = bergen
- = berg

Athene - alle hoofdsteden zijn onderstreept

0 50 100 150 km

Oud-Santorini is een Grieks dorpje gelegen op een vulkaan.

A

B

C

D

Griekenland

In het zuidoosten van Europa ligt de republiek Griekenland. Het land is lid van de Europese Unie. In Griekenland leven ruim 10 miljoen mensen. Ze spreken Grieks. De Griekse taal wordt geschreven in het Griekse alfabet. Veel Grieken wonen in en om de hoofdstad Athene. Bij het land horen zo'n 1400 eilanden. De meeste liggen in de Egeïsche Zee. Ongeveer 150 eilanden zijn bewoond. Het grootste eiland is Kreta. Dat ligt in de Middellandse Zee.

Klimaat

Het subtropische klimaat zorgt in Griekenland voor warme zomers en zachte winters. Er komt nogal eens een hittegolf voor. De temperatuur kan dan tot boven de 40 graden stijgen. Alleen in de hoge bergen kan het 's winters erg koud zijn.

Weinig industrie

Fabrieken zijn er maar weinig. Ze staan vooral in de buurt van de havensteden Athene en Thessaloniki. Er worden veel voedingsmiddelen gefabriceerd. Ook is er een aantal textiel fabrieken en chemische fabrieken. De cementindustrie is van groot belang.

Boeren en vissers

Het vasteland is bijna overal bergachtig. Daardoor is de bodem niet erg vruchtbaar. En er valt weinig regen. Akkerbouw vind je er weinig. Alleen in de kustvlakte en in het noorden worden onder andere tarwe, maïs en suikerbieten verbouwd. De tuinders kweken er tomaten, druiven en meloenen. Of ze hebben boomgaarden waar olijven, appels en sinaasappels groeien. De veeboeren houden vooral schapen en geiten. Van de melk van deze dieren wordt de bekende Griekse feta-kaas gemaakt.

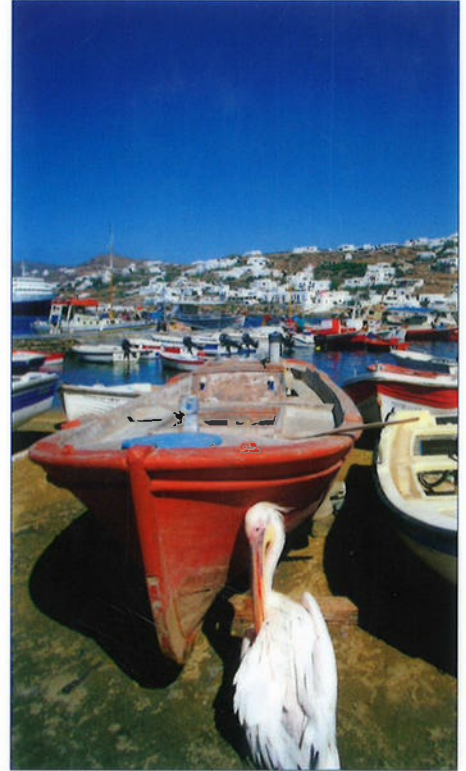
Langs de kust en op de eilanden wonen veel vissers. In kleine boten gaan ze de zee op en vangen onder andere sardines en tonijnen.

Veel toeristen

Door het bijna altijd mooie weer gaan veel toeristen naar Griekenland. Vooral naar de eilanden. Anderen bezoeken de overblijfselen van de oude Griekse beschaving, van meer dan tweeduizend jaar geleden. Niet alleen in Athene zijn die overblijfselen te zien, maar ook in andere delen van Griekenland.

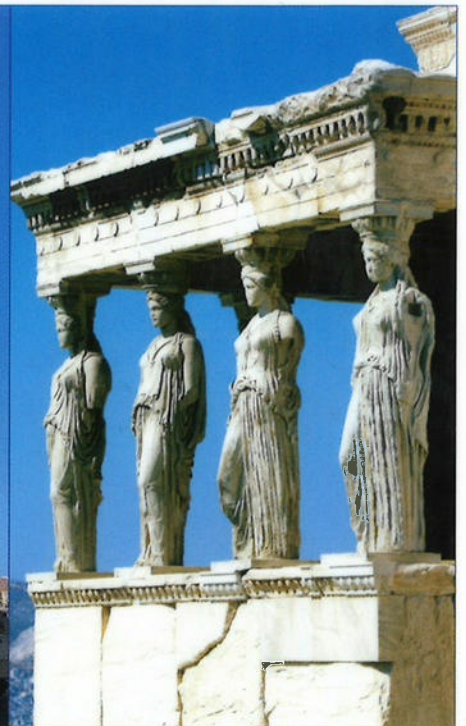
Grieks alfabet

Een Grieks vissershaventje.

Het Parthenon is een oude ruïne op de tafelberg Akropolis.

In Griekenland staan ook nog vele andere mooie ruïnes.

Tussen het Europese en Aziatische deel van Turkije ligt de brug over de Bosporus.

Turkije

De republiek Turkije ligt voor het grootste deel in Azië. Dat Aziatische deel van Turkije heet Anatolië of Klein-Azië. Een heel klein gedeelte ligt in Europa. Dat deel grenst aan Griekenland en Bulgarije. Het Europese gedeelte wordt afgescheiden van het Aziatische gedeelte door een zeestraat: de Bosporus. Over de Bosporus ligt een lange brug die het Europese en Aziatische deel met elkaar verbindt. Aan beide kanten van de Bosporus ligt de grootste stad van Turkije: Istanbul. Het is een drukke havenstad.

Het land is ongeveer 19 keer zo groot als Nederland. Er wonen zo'n 72 miljoen mensen. Turken worden ze genoemd en ze spreken Turks. In het oosten wonen de Koerden, een volk dat ook verspreid woont in andere landen in Azië. De hoofdstad van Turkije is Ankara.

Islam

In Turkije is de belangrijkste godsdienst de islam. Bijna alle Turken zijn islamiet of moslim. Je vindt daarom in Turkije veel moskeeën. Een moskee is een gebedshuis, net zoals een kerk, tempel of synagoge. Kenmerkend voor moskeeën zijn de minaretten. Dit zijn lange smalle torens.

Vijf keer per dag worden de moslims vanaf de minaretten opgeroepen voor het gebed.

Moskeeën vind je ook in ons land. Ze zijn gebouwd voor Turken, maar ook voor andere moslims, die in Nederland wonen. Veel Turken gingen in de jaren zestig van de vorige eeuw naar Nederland, Duitsland of België omdat er in Turkije veel werkloosheid was.

Landschap en klimaat

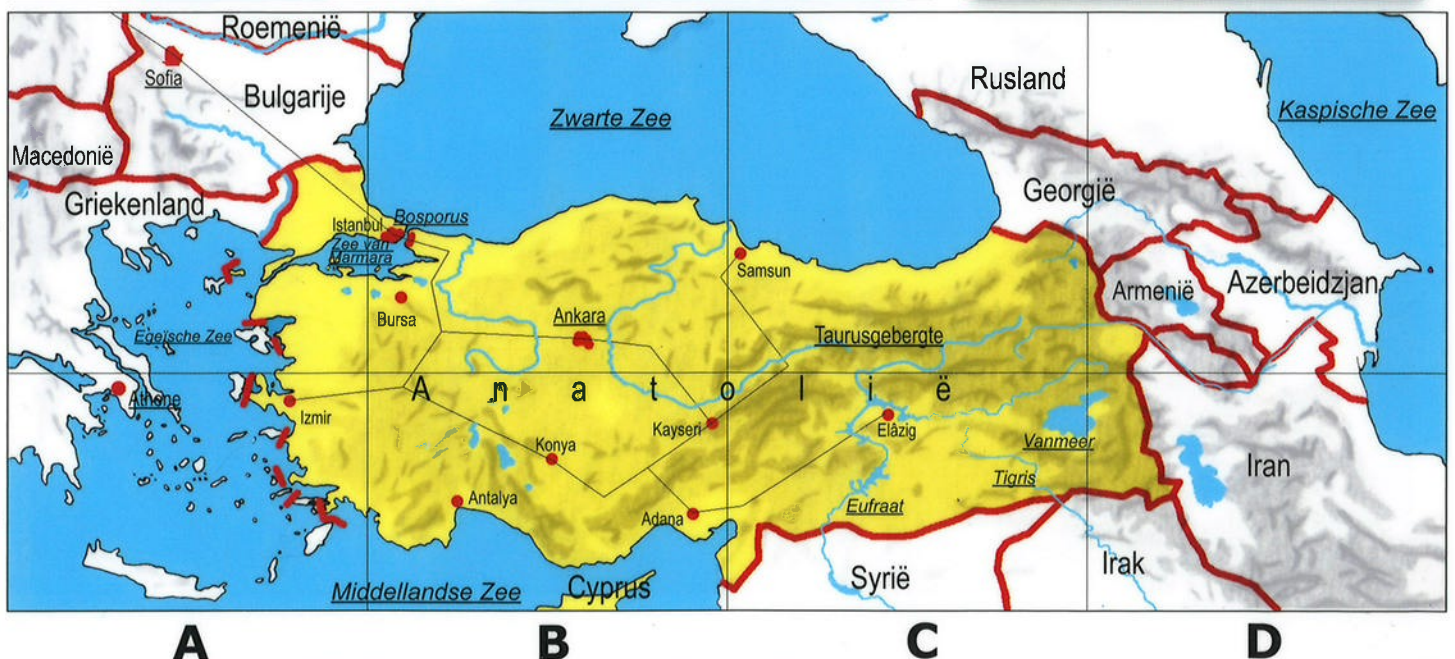
Het grootste deel van Turkije ligt hoog en er zijn veel berggebieden met hoge toppen. Ook zijn er grote hoogvlaktes, vooral in het oosten en midden van Anatolië. Deze hoogvlaktes zijn dor en er groeien bijna geen

Legenda

- = waterweg
 - = grens
 - = spoorlijn
 - = stad met meer dan een miljoen inw.
 - = stad met minder dan een miljoen inw.
- Ankara - alle hoofdsteden zijn onderstreept

0 125 250 375 500 km

A B C D

bomen. Het landschap lijkt er wel een woestijn. Dit hoogland heeft een landklimaat met hete, droge zomers en zeer strenge winters. Hier en daar in de lagere berggebieden zijn er zoutsteppen en enkele zoutmeren ontstaan.

In het westen van Turkije en langs de kust met de Middellandse Zee is een Mediterraan klimaat. De zomers zijn hier warm en de winters zacht. Er valt hier meer regen. Het heuvel-landschap is voor een deel met bos begroeid.

Het Europese gedeelte van Turkije ligt laag. Hier zijn veel moerassen. Turkije ligt in een gebied waar veel aardbevingen voorkomen.

Landbouw en veeteelt

Op de hoogvlakten en in de bergachtige streken vind je veeboeren. Ze houden vooral schapen. Die leveren melk, vlees en wol.

Langs de kust wonen akkerbouwers en tuinders. De akkerbouwers verbouwen aardappelen, granen, suikerbieten en maïs. De tuinders kweken zuidvruchten, zoals olijven, vijgen en citrusvruchten. Doordat het er in de zomer erg warm is, kunnen ook katoen, tabak en thee geteeld worden.

Delfstoffen en industrie

Er worden in Turkije verschillende delfstoffen gedolven. Zoals ijzererts,

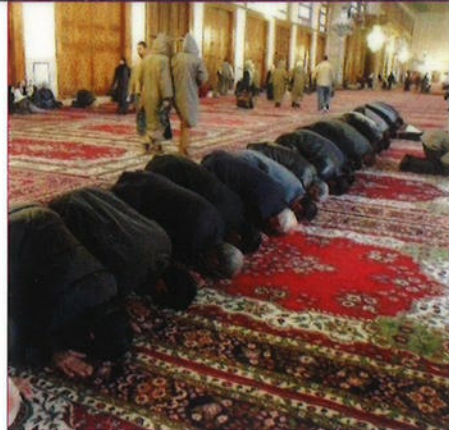

Een grote Moskee in Turkije.

koper, zink, lood, aardolie en chroom. In en bij de grote steden staan de meeste fabrieken. De textielindustrie is nogal belangrijk. Er worden onder andere mooie tapijten, kelims en katoenen stoffen gemaakt. Ook zijn er cementfabrieken, suikerfabrieken en is er metaalindustrie.

Toerisme

Toerisme wordt in Turkije steeds belangrijker. Vooral de kust met de Middellandse zee is een geliefde vakantiebestemming. Dit gebied wordt ook wel de Turkse Rivièra

Moslims richten zich bij het bidden richting Mekka.

genoemd. De bekendste badplaats in dit gebied is Antalya.

Veel mensen bezoeken jaarlijks ook de stad Istanbul. Vroeger heette deze stad Constantinopel en het was eeuwenlang één van de belangrijkste steden van Europa.

Cyprus

Cyprus is een eiland in de Middellandse zee. Cyprus bestaat uit twee delen: Grieks-Cyprus en Turks-Cyprus. Deze deling loopt dwars door de hoofdstad Nicosia. Het Griekse deel is een republiek en is sinds 2004 lid van de Europese Unie. Sinds 2008 kun je er met de euro betalen. Het noorden van Cyprus is het Turkse deel van het eiland. Er is veel strijd geweest over de deling van Cyprus. Turkije vindt dat Turks-Cyprus een aparte republiek zou moeten zijn, maar veel landen zijn het daar niet mee eens.

In het oosten van Anatolië liggen dorre gebieden. Daar staat deze ruïne van een oud Ottomaans paleis.

Zwitserland

Zwitserland is een republiek in het midden van Europa. Er wonen ongeveer 7 miljoen Zwitsers. De meesten spreken Duits, vooral in het noorden. In het westen wordt Frans gesproken en in het zuiden Italiaans. De hoofdstad is Bern. Zwitserland is geen lid van de Europese Unie. Je betaalt er met de Zwitserse franc.

De Alpen

Zwitserland is in zijn geheel bergachtig. In het noorden, aan de grens met Duitsland en Frankrijk, ligt een hoogvlakte. In het zuiden liggen de Alpen. De Alpen zijn een hooggebergte met toppen hoger dan 2000 meter. In de winter zijn deze toppen met sneeuw en ijs bedekt. Soms kan er een warme wind waaien: de föhn. Door deze wind en door de zon gaan sneeuw en ijs smelten. Dan vallen soms enorme sneeuwmassa's naar beneden. We noemen dat lawines.

In Zwitserland en Oostenrijk kun je van de vele bergen skiën.

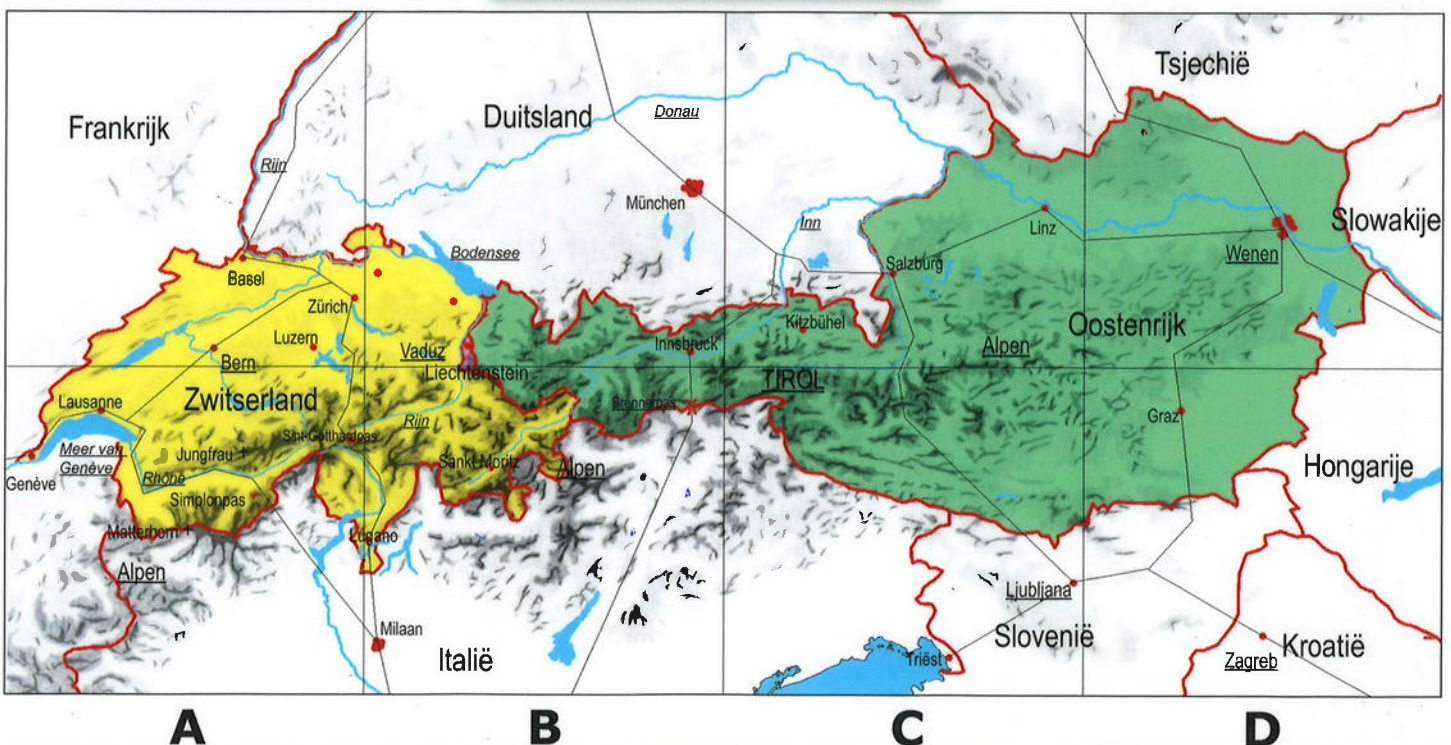
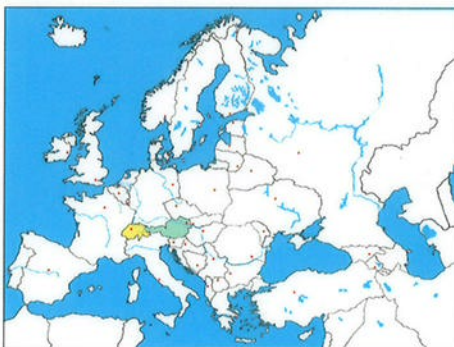
Boven de 3000 meter hoogte is het in de Alpen zo koud dat er geen planten meer kunnen groeien. Op deze toppen ligt het hele jaar door sneeuw en ijs: eeuwige sneeuw. Als de laag eeuwige sneeuw steeds dikker wordt kan er een gletsjer ontstaan. Een gletsjer is een ijsveld dat langzaam

naar beneden schuift en smelt.

In de bergen van Zwitserland ontstaan honderden beekjes en waterlopen. De beekjes vormen op den duur samen een rivier. De Rijn en de Rhône vinden hun oorsprong in de Zwitserse bergen.

Verkeer in de Alpen

Wegen en spoorbanen zijn meestal in dalen aangelegd. Op sommige plaatsen zijn tunnels voor het treinverkeer en het autoverkeer gegraven. Ze lopen dwars door de bergen. Zo kun je met de trein of de auto door de Sint-Gotthardtunnel. Die is 15 kilometer lang. Per auto kun je ook over de berg, over de Sint-Gotthardpas. Een pas is

A

B

C

D

een weg die over het laagste deel van een berg is aangelegd.

Toerisme

Zwitserland is een geliefde vakantiebestemming, vooral in de winter. Veel mensen komen naar Zwitserland om er te skiën, langlaufen, snowboarden of wandelen. In de zomer zijn het vooral bergwandelaars die naar Zwitserland gaan om te genieten van de prachtige uitzichten en de zuivere berglucht.

Veeteelt

Op de rotsachtige bodem wonen zo goed als geen akkerbouwers. Alleen op de hoogvlakte tussen Basel en Bern hebben boeren gecombineerde bedrijven. Veeteelt is voor hen het belangrijkste middel van bestaan. De boeren die in de dalen wonen, laten in de zomer hun vee hoog in de bergen grazen, op de alpenweiden. Van de melk worden vooral kaas en chocolade gemaakt. Bekende kazen van de alpenweide zijn de Emmentaler en de Gruyère. Deze kazen worden ook gebruikt voor het typische Zwitserse gerecht de kaasfondue.

Industrie

Zwitserland heeft veel industrie. Er worden vooral horloges, klokken, computers, sigaretten en textiel gefabriceerd. Heel wat grondstoffen moeten uit andere landen worden

ingevoerd. Dat gebeurt via Basel en de Italiaanse havenstad Genua. Veel Zwitsers verdienen ook hun geld in de dienstverlening. Ze werken bij grote bankkantoren of in het toerisme.

Oostenrijk

In Midden-Europa ligt de republiek Oostenrijk. Het land is lid van de Europese Unie en je kunt er betalen met de euro. Er wonen ongeveer 8 miljoen mensen. In Oostenrijk wordt Duits gesproken. Een vijfde deel van alle inwoners woont in de hoofdstad Wenen. Wenen is sinds lang het centrum van de klassieke muziek en opera. Heel veel bekende componisten, zoals Mozart, Beethoven, Schubert en Strauss hebben gewoond en gewerkt in deze stad.

Een Alpenland

Evenals Zwitserland bestaat Oostenrijk voor een groot deel uit berg-achtig gebied: de Alpen. Alleen in het noorden en in de omgeving van Wenen zijn laaggelegen delen.

De bekendste provincie van Oostenrijk is Tirol. De hoofdstad van Tirol is Innsbruck, een zeer bekende wintersportplaats.

Door de Tiroler Alpen loopt een weg van Oostenrijk naar Italië: de Brennerpas.

Bosbouw

Meer dan een derde deel van Oos-

tenrijk is met bossen bedekt. Op de berghellingen groeien loofbomen en wat hoger in de bergen naaldbomen. Veel bomen worden geroid voor de fabricage van papier, meubels en lucifers. Waar bomen zijn geroid worden jonge boompjes geplant.

Hoger op de berg kunnen geen bomen meer groeien. Deze grens heet de boomgrens. Je vindt daar de Alpenweides. Weer hoger kan ook het gras niet meer groeien en zijn er alleen nog kale rotsen. Tenslotte ligt op de hoogste toppen van de bergen eeuwige sneeuw.

Delfstoffen en industrie

Er zitten nogal wat delfstoffen in de bodem. Ten noorden van Wenen wordt aardolie gewonnen. In het zuidoosten wordt ijzererts gedolven. Ook zit er veel bruinkool in de bodem.

Net als in Zwitserland maakt de industrie gebruik van elektriciteit die door waterkracht wordt opgewekt.

De meeste industrie is in Wenen. Er worden onder andere lederwaren, modeartikelen, voedingsmiddelen en textiel gemaakt. Een bekend vleesgerecht uit Wenen is de Wiener Schnitzel.

Liechtenstein

Tussen Oostenrijk en Zwitserland ligt een zeer klein land met bijna 35.000 inwoners: Liechtenstein. De hoofdstad is Vaduz. Het land is nauw verbonden met Zwitserland.

Zwitserse Alpen

Brennerpas

Scandinavië

Noorwegen en Zweden vormen samen het Scandinavisch schiereiland. Wanneer we echter over Scandinavië spreken, wordt daarmee naast Noorwegen en Zweden eveneens Finland, Denemarken en zelfs IJsland bedoeld.

Zweden, Finland en Denemarken zijn lid van de Europese Unie. Alleen in Finland gebruiken ze de euromunt

om te betalen. Het noordelijkste gedeelte van Noorwegen, Zweden en Finland heet ook wel Lapland. De bewoners van dit gebied werden vroeger 'Lappen' genoemd, maar dat vinden ze zelf een belediging. Ze noemen zichzelf liever Saami.

Lapland ligt boven de Noordpoolcirkel. In de winter is het het grootste deel van de dag donker, terwijl in de zomer de zon maar een paar uur per dag onder gaat.

Alle landen van Scandinavië worden voor een groot deel omringd door water. De visvangst is daarom in deze landen erg belangrijk. Veel vis wordt uitgevoerd naar andere landen in Europa.

Noorwegen

In het noorden van Europa ligt het

koninkrijk Noorwegen. Het land heeft ruim 4,5 miljoen inwoners. De Noren spreken Noors. De hoofdstad is Oslo. Bij Noorwegen hoort ook de eilandengroep Spitsbergen. Deze eilandengroep ligt in de Noordelijke IJszee, zo'n 560 kilometer ten noorden van Noorwegen.

Langs de kust is het klimaat vrij zacht. Meer het binnenland in is het in de winter erg koud. Vooral in het noorden bij de Noordelijke IJszee.

Het land is bergachtig. Er zijn in het noorden hoogvlakten, die met ijs zijn bedekt. Langs de kust vind je fjorden. Fjorden zijn bergachtige kusten, met diepe inhammen en steile hellingen. De fjorden zijn ontstaan door gletsjers, die in de ijstijd het land uitgeslepen of uitgeschuurd hebben.

In Noorwegen wordt steenkool, ijzererts, koper-, lood- en zinkerts gedolven. Aardolie en aardgas haalt men met behulp van booreilanden uit de bodem van de zee. In Noorwegen is de industrie van belang. Vooral de metaalindustrie in de buurt van Oslo. Maar ook papieren meubelindustrie is er veel. Want er zijn uitgestrekte naaldwouden waar hout gekapt wordt. Overal in het land zijn waterkrachtcentrales, waarin elektriciteit wordt opgewekt.

Akkerbouwers zijn er niet zo veel. Ze verbouwen tarwe, gerst en aardappelen. De veestapel bestaat vooral uit schapen en runderen.

Vissers vangen vis in de Noordzee en in de Atlantische Oceaan. De meeste vis wordt uitgevoerd.

Zweden

Zweden is een koninkrijk. De hoofdstad heet Stockholm. Het land telt ruim 9 miljoen inwoners. De Zweden spreken Zweeds. In het zuiden en midden van het land is het in de zomer meestal warm. In de winter kan het er hard vriezen, vooral in het

Legenda

- = waterweg
- = grens
- = spoorlijn
- = stad met meer dan een miljoen inw.
- = stad met minder dan een miljoen inw.
- Oslo - alle hoofdsteden zijn onderstreept

0 100 200 300 km

Rendieren in Noorwegen.

noorden. Daar duurt de winter meer dan een half jaar. Zweden is één van de rijkste en welvarendste landen ter wereld.

De uitgestrekte naaldwouden leveren veel hout. Waar bomen gekapt worden, plant men nieuwe boompjes. De bosbouw geeft aan heel wat mensen werk. Onder andere in het vervoer van het hout. En in de fabrieken, waar papier, timmerhout, lucifers en meubelen worden gemaakt. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de grootste meubelwinkel ter wereld uit Zweden komt: de Ikea. Veel hout wordt ook uitgevoerd.

Naast hout wordt ook veel ijzererts uitgevoerd. IJzererts wordt vooral in het noorden van Zweden gevonden bij Kiruna.

De bekendste bewoonster van Zweden is misschien wel Pipi Langkous. De hoofdpersoon uit de boeken van kinderboekenschrijfster Astrid Lindgren. Ook heel bekend in de rest van de wereld is de vroegere Zweedse popgroep Abba.

Finland

Ruim 5 miljoen mensen wonen in de republiek Finland. De hoofdstad is Helsinki. De Finnen spreken Fins, maar meestal ook Zweeds. De meeste Finnen wonen in het zuiden van het land.

Talrijke meren liggen er in het land. 's Winters vriezen de meeste meren dicht, want het kan er flink koud zijn. In de zomer is het in het zuiden

warm.

Akkerbouw is er vooral in het zuiden in de buurt van de kust. Granen, aardappelen en suikerbieten groeien er op de akkers. Veeboeren in het zuiden en westen houden rundvee en varkens.

In heel Finland wordt aan bosbouw gedaan. Er worden hout en houtproducten uitgevoerd. Industrie is er vooral in het zuiden, onder andere bij Helsinki, Turku en Tampere.

Bekende Finse industrieproducten zijn mobiele telefoons en grote machines voor industrie en bosbouw.

Denemarken

Het koninkrijk Denemarken bestaat uit ongeveer 400 eilanden en het vasteland Jutland. De grootste eilanden zijn Seeland en Funen. Er wonen ongeveer 5,5 miljoen Denen. De hoofdstad is Kopenhagen.

Het land in Denemarken is erg vlak en het lijkt wel wat op Nederland. Naar het westen toe wordt het land wat meer heuvelachtig. Een heel bekend Deens product is Lego.

In Denemarken wordt veel elektriciteit opgewekt door windmolens.

Groenland ligt bij Noord-Amerika. Het eiland hoort bij Denemarken. Er wonen Denen, maar ook Inuit. Vroeger werden deze Inuit 'eskimo's' genoemd. Eskimo betekent 'rauw vlees eter' maar veel Inuit vinden dit een beledigende naam. Het eiland is voor een groot deel met sneeuw en ijs bedekt.

Ook de Farøer behoort tot Denemarken. Dat is een eilandengroep ten noorden van Groot-Brittannië.

IJsland

Op dit eiland in het noorden van de Atlantische Oceaan wonen ongeveer 300.000 IJslanders. Ze spreken IJslands. De hoofdstad van de republiek is Reykjavik. Bijna alle inwoners van IJsland wonen in deze hoofdstad. IJsland ligt tussen Groenland en Europa in.

Het is een bergachtig eiland met bijna overal een rotsbodem. Er zijn heetwaterbronnen, waaruit warm water opborrelt en soms zelfs hoog opspuit. Ze worden geisers genoemd. Toeristen bezoeken het eiland, vooral ook om de geisers te zien. Ook zijn er in IJsland een aantal actieve vulkanen. Een belangrijk kenmerk van IJsland is dat er nauwelijks bomen groeien.

Er is weinig landbouw; net genoeg om de eigen bevolking te voorzien van voedsel. Paarden, runderen en vooral schapen grazen op de weilanden. De visvangst is voor veel IJslanders belangrijk. Veel vis wordt gedroogd, vooral kabeljauw. Of ze wordt in fabrieken verwerkt. Vis en visproducten worden in grote aantallen uitgevoerd.

Een geiser in IJsland.

Rusland

De grootste republiek in Oost-Europa is Rusland. Op de kaart staat maar een klein gedeelte van dit grote land. Het grootste gedeelte ligt in het werelddeel Azië, ten oosten van het Uralgebergte. In de Russische hoofdstad Moskou wonen zo'n 10 miljoen mensen. De stad is een knooppunt van spoorwegen en autowegen. Vroeger behoorde Rusland samen met 14 andere republieken tot de Sovjet-Unie. Rusland is het grootste land van de wereld.

Het Europese deel van Rusland bestaat voornamelijk uit laagland. In het koude noorden, in de poolstreek, liggen uitgestrekte vlakten: de toendra's. Op de toendra's leven veel rendieren. In het hoge noorden ligt de stad Murmansk. Dit is de grootste stad ter wereld boven de Noordpoolcirkel.

In de winter is de toendra met sneeuw en ijs bedekt. In de zomer groeit er alleen mos. Meer naar het zuiden liggen uitgestrekte naalddwouden en loofwouden. Daar heerst een landklimaat. De zomers zijn warm, de winters kunnen er zeer streng zijn.

In het midden en zuiden liggen landbouwgebieden. Akkerbouwers verbouwen er granen, aardappelen en suikerbieten. Veeboeren houden vooral runderen, varkens, schapen en paarden. In de bodem van Rusland komen allerlei delfstoffen voor: aardolie, aardgas, steenkool, ijzererts, koper, goud en andere metalen. Verspreid over het land staan fabrieken: metaalfabrieken, textielindustrie, scheepsbouw en chemische industrie.

Er zijn honderden waterkrachtcentrales voor de opwekking van elektriciteit. Ook zijn er tientallen kerncentrales.

Vroeger deden de Russen weinig aan de verzorging van het milieu. Daardoor werden bodem, lucht en water erg vervuild. Bovendien is er gevaar voor radioactieve straling uit sommige oude kerncentrales.

Uitzicht over Kiev.

Oekraïne en Wit-Rusland

Oekraïne is het op één na grootste land van Europa. Het is een republiek. De hoofdstad is Kiev. De mensen spreken er Oekraïens, maar veel mensen spreken ook Russisch. Het landschap is vlak en in het zuiden is de grond vruchtbaar. Bergen vind je op het schiereiland de Krim en in het westen aan de grens met Roemenië en Polen. Daar ligt het gebergte de Karpaten. In het noorden zijn bossen, die leveren veel hout.

De stad Odessa trekt veel toeristen. Bij deze stad liggen veel stranden aan de kust van de Zwarte Zee. In het zuiden heerst een zeeklimaat. De zomers zijn er warm en de winters niet te streng.

In Oekraïne zijn nog veel kolenmijnen. Deze kolen worden gebruikt om energie op te wekken. Ook wordt in Oekraïne aardolie, aardgas en ijzererts gevonden.

Wit-Rusland ligt ten noorden van Oekraïne. Een groot deel van deze republiek is met bos bedekt. Er wordt dan ook veel hout geproduceerd. In het noorden is akkerbouw en veeteelt. In de chemische industrie worden onder andere kunststoffen en kunstmest gemaakt.

Een aantal jaar geleden gebeurde er een ongeluk met een kerncentrale bij de stad Tsjernobyl. Tsjernobyl ligt op de grens van Wit-Rusland en Oekraïne. Bij dit ongeluk is veel radioactieve straling vrijgekomen. Grote landbouwgebieden in Wit-Rusland en Oekraïne zijn daardoor besmet en voor lange tijd onbruikbaar geworden. De straling blijft tientallen jaren een gevaar voor mensen, dieren en planten.

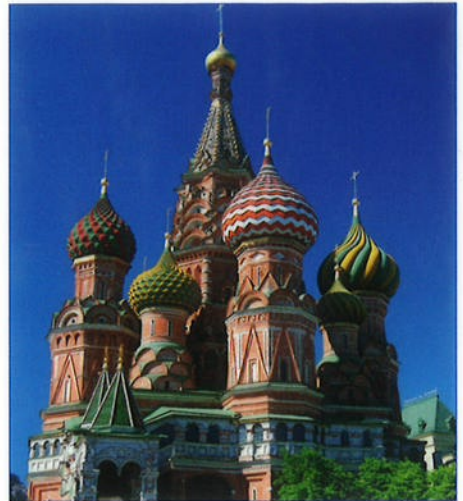
Moldavië

Moldavië is een republiek. Er wonen Moldaviërs die Roemeens spreken. Dit komt omdat vroeger een groot deel van dit land bij Roemenië hoorde.

Moldavië heeft een gematigd landklimaat en er valt veel regen. De grond is er vruchtbaar en zeer geschikt voor landbouw. Er worden onder andere fruit, groenten, druiven en tabak verbouwd. Van de druiven wordt veel wijn gemaakt. De veeboeren in Moldavië houden vooral varkens.

In Moldavië zijn weinig delfstoffen te vinden. Aardolie, aardgas en steenkool moeten ingevoerd worden, vooral vanuit Rusland.

In de fabrieken worden veel machines en onderdelen van machines gemaakt.

Basiliuskathedraal in Moskou

Estland, Letland en Litouwen

Estland, Letland en Litouwen worden samen de Baltische staten genoemd. Deze drie republieken liggen aan de Oostzee en hebben een zeeklimaat, net als Nederland.

Estland ligt het noordelijkst van de drie landen. De hoofdstad is Tallinn. Het land is vrij vlak. In het noorden en westen zijn veel moerassen, meren en eilanden.

Letland ligt ten zuiden van Estland. De hoofdstad is Riga. Riga is de grootste stad van de Baltische staten en een belangrijke havenstad. Bijna de helft van Letland is zeer dicht bebost. Ook zijn er veel weide- en landbouwgebieden. Ook zijn er veel rivieren en meren in Letland.

Litouwen is de zuidelijkste Baltische staat. De hoofdstad is Vilnius. Bijna de helft van het land is in gebruik als akkerland. Er worden granen, vlas, aardappelen, suikerbieten en groenten verbouwd.

Georgië, Armenië en Azerbeidzjan

Deze drie republieken liggen ten zuiden van de Kaukasus. De Kaukasus is een gebergte dat ligt tussen de Zwarte Zee en de Kaspische Zee.

In Azerbeidzjan wordt veel aardolie gewonnen. In de omgeving van de hoofdstad en havenstad Baki werken heel wat Azerbeidzjanen in olieraffinerijen en chemische fabrieken. In Georgië is veel wijnbouw. Op de hooggelegen weiden wonen in deze landen veeboeren.

Het klimaat is er subtropisch. De zomers zijn warm en de winters zacht. In het bergland is het vochtig en kouder.

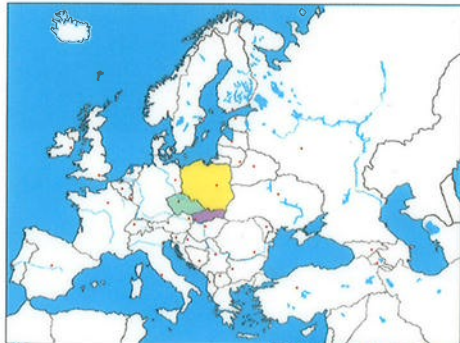
Legenda

- = waterweg
- = grens
- = spoorlijn
- = stad met meer dan een miljoen inw.
- = stad met minder dan een miljoen inw.

= bergen

Warschau - alle hoofdsteden zijn onderstreept

0 50 100 150 km

Polen

De republiek Polen is ongeveer 8 keer zo groot als Nederland. De hoofdstad is Warschau. Er wonen ruim 38 miljoen mensen. Bijna alle Polen zijn rooms-katholiek. Ze spreken Pools. Polen is lid van de EU.

Landschap en klimaat

In het noorden is het land vlak. Daar ligt een prachtig natuurgebied met talrijke meren. Verder naar het zuiden wordt het land heuvelachtig. De grond bestaat er uit vruchtbare löss. In het zuiden, op de grens met Slowakije, ligt een hooggebergte: de Karpaten. In een natuurpark in de Kar-

paten leven bruine beren, lynxen, wilde katten, wilde zwijnen, wolven en gemsen. In het noordoosten op de grens met Wit-Rusland ligt het oudst bewaarde oerbos ter wereld: het woud van Bialowieza. In dit woud staan eeuwenoude eiken en esdoorns en er leven wisenten, elanden, wolven, lynxen, herten en reeën. Polen heeft een landklimaat. De zomers zijn droog en warm; de winters zijn er koud. In het westen valt de meeste regen.

Polen is een vrij vlak land. Alleen in het zuiden zijn de bergen van de Karpaten. Door Polen stromen twee grote rivieren: de Oder en de

Wisla. Beiden monden ze uit in de Oostzee.

Industrie

De mijnbouw en de industrie zijn in Polen erg belangrijk. Er zitten in het zuiden verschillende delfstoffen in de bodem: ijzererts, steenkool, lood, zink en aardgas. Daar zijn ook de grootste industriegebieden, vooral in en bij de steden Kraków, Katowice en Wrocław. Ook in Łódź en Warschau vinden veel arbeiders werk in fabrieken. Er zijn onder andere metaalfabrieken, textielabrieken en chemische fabrieken. Aan de Oostzee liggen de havensteden Gdansk en Szczecin. Het grootste gedeelte van de elektriciteit in Polen wordt opgewekt in centrales waar steenkool en bruinkool worden gestookt. Er zijn dan ook heel veel kolenmijnen in Polen.

Tsjechië

In Midden-Europa ligt de republiek Tsjechië. Er wonen ruim 10 miljoen mensen. De meesten zijn Tsjechen. Ook leven er nogal wat Slowaken. Ze zijn afkomstig uit het buurland Slowakije. Dat komt, doordat Tsjechië en Slowakije lange tijd één staat hebben gevormd, namelijk Tsjecho-Slowakije. De Tsjechen spreken Tsjechisch. De hoofdstad is Praag. Tsjechië heeft een landklimaat. De zomers zijn er erg warm en de winters streng. Tsjechië is lid van de EU.

Landschap

Tsjechië bestaat voor een groot deel uit heuvelachtig land. Rondom wordt de grens gevormd door middelgebergten. In het oosten liggen op de grens met Duitsland het Ertsgebergte en het Bohemerwoud. In het noorden vormen de Sudeten de grens met Polen.

Landbouw

De meeste akkerbouwers wonen in het heuvelachtige gedeelte. Ze verbouwen granen, aardappelen, suikerbieten en hop (hop is een plant). Van hop en gerst wordt bier gebrouwen.

In de buurt van de grote plaatsen is veel tuinbouw. Er zijn nogal wat veeboeren. Ze houden runderen, varkens en pluimvee.

Belangrijk in Tsjechië is ook de

bosbouw. Driekwart van alle bossen wordt gebruikt voor de bosbouw. Veel hout wordt uitgevoerd, vooral naar andere landen van de Europese Unie.

Industrie en delfstoffen

In dit land is de industrie erg belangrijk. Daarin werken de meeste mensen. Omdat in Tsjechië langs de grenzen uitgestrekte wouden liggen, vind je er veel houtindustrie. Ook zijn er machinefabrieken, glasfabrieken, schoenfabrieken en cementfabrieken. De belangrijkste delfstoffen zijn steenkool, bruinkool en ijzererts. Steenkool en bruinkool worden gebruikt voor het opwekken van energie. Deze vorm van energie opwekken is erg slecht voor het milieu. In Tsjechië wordt daarom gezocht naar andere energiebronnen zoals gas en kernenergie. Veel kolen worden tegenwoordig uitgevoerd.

Toerisme

Tsjechië heeft veel verschillende soorten natuur. Voor toeristen is er een hoop te ontdekken. In de berggebieden valt in de winter sneeuw en deze gebieden zijn geliefd bij wintersporters.

In Tsjechië zijn ook veel grotten en ondergrondse rivieren, waarvan sommige door toeristen bezocht kunnen worden.

De stad Praag heeft een rijke geschiedenis en er zijn mooie oude gebouwen, straten en pleinen te bewonderen. Rond deze stad zijn talrijke kastelen en burchten.

Slowakije

De republiek Slowakije is een land in Midden-Europa. Er wonen ongeveer 5,5 miljoen mensen. De meesten zijn Slowaken. Ze spreken Slowaaks. Ook leven er heel wat Hongaren en zigeuners. De hoofdstad is Bratislava. Evenals Tsjechië heeft het een landklimaat. Slowakije is lid van de EU.

Landschap

In het noorden, op de grens met Polen, ligt een hooggebergte: de Karpaten. Er zijn bergtoppen van meer dan 2000 meter hoogte. In het zuiden is het land heuvelachtig. Een deel van de zuidgrens, namelijk met Hongarije, wordt gevormd door de rivier de Donau.

Landbouw en veeteelt

Veel mensen werken in de landbouw. De akkerbouwers verbouwen granen en aardappelen. De veeboeren houden vooral varkens en kippen.

Industrie en diensten

In Slowakije zitten weinig delfstoffen in de grond. De meeste grondstoffen moeten worden ingevoerd vanuit andere landen, vooral vanuit Rusland. De belangrijkste industrie in Slowakije is de machine-industrie, in het bijzonder de auto-industrie en de elektronica.

Steeds meer mensen in Slowakije verdienen ook hun geld in het toerisme. Er gaan vooral veel toeristen naar oude steden en de wintersportgebieden.

Praag

Hongarije

De republiek Hongarije ligt in Zuid-oost-Europa. Er wonen ongeveer 10 miljoen mensen. De hoofdstad is Budapest. Budapest bestaat uit twee delen: Buda en Pest. Door bruggen over de Donau zijn ze verbonden.

In Hongarije heerst een landklimaat, met hete zomers en strenge winters.

Veel Hongaren werken in de landbouw. Het land is erg vruchtbaar. De belangrijkste producten zijn granen, mais, rijst, groenten en fruit.

De meeste van deze producten worden door de Hongaren zelf gebruikt. Veel Hongaren werken ook in de industrie. Vooral de auto-industrie en de elektronica zijn belangrijk. De meeste industrie is te vinden rond de stad Budapest.

Er worden nogal wat industrieproducten uitgevoerd, vooral over de Donau. Er zitten in Hongarije weinig delfstoffen in de bodem. Veel grondstoffen, maar ook energie, moeten worden ingevoerd uit andere landen.

Het parlement in Budapest.

Het vroegere Joegoslavië

Nog niet zo lang geleden lag in Zuid-oost-Europa een groot land: Joegoslavië. De hoofdstad was Belgrado.

Het land was een samenvoeging van allerlei kleinere landen. In de jaren '90 van de vorige eeuw brak er oorlog uit tussen verschillende delen van Joegoslavië. Uiteindelijk viel het land uiteen in zes zelfstandige landen: Servië, Montenegro, Slovenië, Kroatië, Bosnië-Herzegovina en Macedonië. Er is nog een gebied in het zuiden van Servië dat graag een

zelfstandig land wil zijn: Kosovo. Servië vindt echter dat Kosovo een provincie van Servië moet blijven.

Van al deze landen is alleen Slovenië lid van de Europese Unie. Je kunt er met de euro betalen. De hoofdstad is Ljubljana. In Slovenië zijn veel bossen. Er is daarom veel uitvoer van hout.

De andere landen worden, samen met Bulgarije, Albanië en Griekenland, ook wel Balkan-landen genoemd. Deze naam heeft dit gebied te danken aan het Balkangebergte dat dwars door al deze landen loopt.

Albanië

De republiek Albanië telt ruim 3,5 miljoen inwoners. De hoofdstad is Tirana. Het land heeft een subtropisch klimaat.

Een groot deel van Albanië bestaat uit bergland. In de lage delen wonen bouwboeren. Ze telen tarwe, maïs, suiker-bieten en aardappelen. De tuinders kweken zuidvruchten, olijven en druiven.

De meeste industrie is in de omgeving van Tirana. Naast fabrieksarbeid neemt handarbeid in Albanië een belangrijke plaats in.

Roemenië

In de republiek Roemenië wonen ongeveer 22 miljoen mensen. De hoofdstad is Boekarest. Roemenië is lid van de EU. Er heerst een land-

Kopermijn in Bulgarije.

klimaat. Aan de Zwarte Zee is het klimaat subtropisch. Daar zijn de zomers warm en droog; de winters zijn zacht.

De landbouw in Roemenië is van groot belang. Graan, aardappelen, suikerbieten, zonnebloemen, rijst en druiven zijn belangrijke producten. Veeboeren houden vooral runderen en varkens. De uitgestrekte bossen leveren veel hout. Er worden verschillende delfstoffen uit de bodem gehaald, zoals aardgas, ijzererts, zout, steenkool en vooral aardolie. Van de aardolie maakt men in de industrie allerlei chemische producten. Vooral Boekarest is een

stad met veel fabrieken.

Vanuit de havenstad Constanta en over de Donau worden goederen uitgevoerd, onder andere fruit en wijn.

Bulgarije

Bulgarije is een republiek. Er wonen bijna 8 miljoen mensen. De hoofdstad is Sofia. Ook Bulgarije is lid van de EU.

Door het gebergte de Balkan wordt Bulgarije in twee stukken verdeeld. Ten noorden van het gebergte ligt een grote, dorre vlakte. Daar heerst een landklimaat. Zuidelijk van de Balkan is het klimaat zachter. Daar is de bodem met löss bedekt. Löss is een erg vruchtbare grondsoort. Langs de Zwarte Zee is een subtropisch klimaat.

Steenkool en bruinkool zijn in dit land belangrijke delfstoffen. Evenals lood, zink en kopererts. Er is voornamelijk zware industrie: metaal, machines en bouwmaterialen.

Heel wat Bulgaren werken in de landbouw, veeteelt en tuinbouw. De akkerbouwers telen tarwe, maïs en tabak. Tuinders kweken vooral fruit, waaronder druiven.

Via de havens Varna en Burgas aan de Zwarte Zee worden onder andere fruit, wijn, rozenolie en tabak uitgevoerd.

De Sora rivier in Slovenië.